



ISSN: 3060-4613



MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI



O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti



No5(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal



MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI



Elektron nashr. 310 sahifa,
1-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woogyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**



MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti metodistining boshqaruv funksiyalari.....	10
Qarshibayeva Dilfuza Xidirbayevna	
Texnologik mashinalar va jihozlar ta'lim yo'nalishi talabalarida kasbiy kompetensiyani shakllantirishning pedagogik qonuniyatlari va metodologik tizimini ishlab chiqish	15
Elmanov Abbas Begmat o'g'li, Mirzaumidov Asilbek Shuxratjonovich	
Katta yoshdagi guruh bolalarida o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini rivojlantirishda o'yinning roli	19
Ergasheva Farangiz Umidjon qizi, Fayzullayev Sharipboy Nurillayevich	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ekologik tafakkurni rivojlantirishning dolzarbligi.....	23
Yaxshiboyeva Nargiza Rustamqulovna	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida inson resurslarini boshqarishda muvozanatlashgan ko'rsatkichlar tizimidan foydalanishning nazariy asoslari	28
Gulmira Jumanova	
Nomoddiy madaniy merosning talaba-yoshlarni yuksak ma'naviyatli shaxs sifatida tarbiyalashdagi ahamiyati	33
Erboyev Suxrob Abdusalomovich	
Maktabgacha yoshdagi bolalar va ularda hissiy-irodaning shakllanishi	37
Davlatova Zebo Haydarovna	
Zamonaviy oilada avlodlararo munosabatlarning pedagogik-psixologik xususiyatlari	40
Ochilova Farida Baxriddinovna	
Maktab va oliy ta'lim muassasalarida qizlar kitobxonligini rivojlantirish metodlari	44
Qo'chqarova Oysha Oltibayevna	
Buyuk allomalar merosidan foydalanishning metodik holati va mavjud muammolari.....	48
Sevara Mamatkarimova	
Futbol o'yinida to'pga kalla bilan zarba berish.....	53
Xolmaxmatov Boburjon Musurmon o'g'li	
Использование современных инновационных методов в процессе обучения русскому языку в иноязычных группах высшего образовательного учреждения.....	56
Курбанова Шаира Исмаиловна	
Maktabgacha ta'lim mutaxassislarini tayyorlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ...	60
Kushakova Gulnora Egamkulovna, Muhammadiyeva Shaxzoda Sunnatilla qizi	
Boshlang'ich sinflarda musiqa mashg'ulotlari orqali o'quvchilarning kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish metodlari	63
Muminova Feruza Farxodovna	
Alisher Navoiy merosining yoshlar ma'naviy-estetik tarbiyasidagi ahamiyati	70
Qayumxo'jayev Botirxo'ja Ikromxo'ja o'g'li	
Boshlang'ich ta'lim jarayonida amaliy topshiriqlar orqali tayanch kompetensiyalarni shakllantirish metodikasini takomillashtirish	74
Saidova Dilnoza Maripovna	
К вопросу о классификации современной антиутопии.....	78
Дмитрий Валерьевич Пупонин	
Когнитивная гибкость как фактор психологического благополучия старшеклассников в период адаптации к новым образовательным требованиям	82
Муксинова Динора Азаматовна	
Oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilida ta'lim beruvchi professor-o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini baholash: xalqaro tajribalar qiyosiy tahlili va O'zbekiston amaliyoti	87
Baxtiyarova Muniba Ne'matjon qizi	
Valeologik tarbiya asosida maktabgacha ta'lim tarbiyachilarini tayyorlashda innovatsion va raqamli yondashuvlar	92
Berkinova Charos Islomovna	



Grammatik tushunchalarni o'rgatish metodikasi.....	96
N. R. Masharipova	
Umumiy o'rta ta'lim tizimini takomillashtirish va o'quvchilar bilimni baholashda xorijiy tajribalardan foydalanish finlyandiya ta'lim tizimi misolida.....	99
Obidova Muqaddas Ro'ziqulovna	
The Difference Between Androgogy and Pedagogy.....	106
Pardayeva Aziza Rahmatillojevna	
Elektr mashinalari fanini o'qitishda raqamli ta'lim texnologiyalari.....	110
Shodiyeva Nozina Shuxrat qizi	
Umumta'lim maktablarida direktor o'rinbosarlarining aksiologik yondashuv asosida boshqaruv funksiyalari va vakolatlari hamda maktablarda ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish yo'llari.....	113
Toxirov Botirjon G'ofurjon o'g'li	
Ispan tili darslarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish usullari	119
Tursunqulov Sanjar Dilmurod o'g'li, Shukurullayeva Feruza Dilmurodovna	
Surxondaryo viloyatida yetishtiriladigan ingichka tolali paxta navlarining qo'llanilishi	124
Ubaydullayeva Komila Bozor qizi	
Bo'lajak tarbiyachilarda empatiya hissini shakllantirishning nazariy asosi	127
Xolmirzayeva Gulbahor Bahodirovna	
Boshlang'ich sinf matematika darslarida raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligi	130
Raximova Dilshoda Xoliqberdiyevna	
Bo'lajak sport murabbiylarida kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirish mexanizmlari	134
Sherzod Shuxratovich Boboyorov	
Oliy ta'lim muassasalarida talabalar sportini rivojlantirishning iqtisodiy va tashkiliy mexanizmlari.....	138
Sangirov Nuriddin Iriskulovich	
Bo'lajak o'qituvchilarning boshqaruv kompetentligini rivojlantirishning integrativ modeli	142
Rasulova Umida Bahodir qizi	
Yashil pedagogikaning konseptual modeli va tamoyillari.....	146
Raxmatova Dilnoza Abdurashidovna	
Ta'lim jarayoni ishtirokchilarida emotsional barqarorlikni shakllantirishning pedagogik-psixologik asoslari ..	149
Boymatova Munavvar Ravshan qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda zamonaviy raqamli platformalardan foydalanish samaradorligi.....	152
Lukmonova Salomat Gafurovna	
Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun pedagogik qo'llab-quvvatlash tizimining shakl, metod va vositalari	157
Farmonova Madina Bahriddin qizi	
Innovatsion boshqaruv tizimlarida qaror qabul qilish va kommunikatsiya samaradorligi	161
Sotvoldiyeva Xurliqo G'ayratjon qizi	
Raqamli ta'lim muhitida maktabgacha yoshdagi bolalarning media savodxonligini shakllantirish metodikasi.....	167
Choriyeva Xurmo Panji qizi	
Maktabgacha ta'lim mutaxassisleri malakasini oshirish tizimining zamonaviy tendensiyalari va raqamlashtirish jarayonlarining pedagogik ahamiyati.....	172
Qosimova Sh. N., Dusmaxamedov A. A.	
Maktab o'quvchilarida o'zini o'zi tarbiyalashni shakllantirishning pedagogik asoslari (8–9-sinflar asosida)..	177
Norxo'jayeva Lobar Nuriddin qizi	
STEAM loyihalar yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy va tanqidiy tafakkurni shakllantirish	181
Mirjamolova Moxira Abdugaffor qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashning pedagogik ahamiyati va metodik asoslari.....	188
Axmad Bolqiyev	

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini xalqaro baholash dasturlari asosida baholashning pedagogik asoslari.....	191
<i>Shavqiddin Burxonov</i>	
Boshlang'ich ta'limda liderlik va pedagogik menejment muammolari.....	194
<i>Pardaboyev Doston</i>	
Raqamli ta'lim muhiti: tushunchasi, strukturasi va rivojlanish tendensiyalari.....	197
<i>Kulboyeva Dilnoza Abdug'afurovna</i>	
Особенности применения графических органайзеров на практических занятиях по дисциплине "Практикум литературы народов СНГ".....	199
<i>Татьяна Викторовна Половинкина</i>	
Historical Stages in the Study and Treatment of Scoliosis (Spinal Curvature).....	204
<i>Shermatova Mokhira Baxodir qizi</i>	
Talaba qizlarga badiiy gimnastika cho'qmori yordamida bajariladigan fundamental mashqlarni o'rgatish....	209
<i>Musharafxon Sultanova</i>	
Oliy ta'limda tarbiyaviy ishlarni tashkil etish bo'yicha xalqaro modellarning qiyosiy tahlili.....	213
<i>Ziyotova Madina</i>	
Sport mutaxassislarini tayyorlashda voleybol o'qituvchisining ko'nikmalari va uslubi	216
<i>Turg'unov Baxtiyor O'rolovich</i>	
Matematik masalalarni yechish jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlash va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirish	220
<i>Yusupova Latofat Nuriddinovna</i>	
Zamonaviy sharoitda bo'lajak o'qituvchilarda deontologik kompetentlikni rivojlantirishning innovatsion texnologiyalari	228
<i>Nasirova Nigora Baxtiyor qizi</i>	
Paraengil atletika mashg'ulotlarida individual yondashuvning ahamiyati	233
<i>Abduxoliqova Shoiraxon Akramjon qizi</i>	
Biologiya fanini o'qitishda xalq pedagogikasi elementlaridan foydalanish orqali ekologik madaniyatni rivojlantirish	239
<i>Baxrombekova Sojidxon Sherzodjon qizi</i>	
Maktab texnologik ta'limida axborot texnologiyalaridan foydalanishning o'quv samaradorligiga ta'siri: o'rta muddatli istiqbollar (2027–2031)	245
<i>Berdiyeva Gulnoza Rizoqulovna, Tursunov Sherzod Ziyat o'g'li, Ismatullayev Javohir Ubaydulla o'g'li</i>	
Axborot texnologiyalaridan foydalanish orqali jismoniy tarbiya va sport tizimini boshqarish samaradorligini oshirish	251
<i>Eryigitov Dilshod Xolboyevich</i>	
Enhancing Speaking Skills Productively in English	255
<i>J. M. Fayzullayev, G. R. Elmonova</i>	
Nutqida nuqsoni bo'lgan katta guruh bolalari bilan ishlashning ilmiy-nazariy asoslari	259
<i>Jumanova Iroda Nomozovna, Fayzullayev Sharipboy Nurillayevich</i>	
2–3 yoshli bolalarning maktabgacha ta'lim tashkilotiga ijtimoiy moslashuvi: nazariy va empirik tahlil	263
<i>Klicheva Dilnoza Zulfon qizi</i>	
Inson–texnika tizimida ta'lim olayotgan talabalarda iste'dod namoyon bo'lishining psixologik xususiyatlari	267
<i>Kuvandikova Gulnora Gulamovna</i>	
Bo'lajak pedagoglarning mutaxassis sifatida shakllanishida xavotirlanish holatining namoyon bo'lishi.....	270
<i>Nuriddinov Rasuljon Samitjon o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarni maktabga tayyorlashda zamonaviy psixologik-pedagogik yondashuv.....	274
<i>Nuriddinova Maysara Ikramovna, Kodirova Albina Faridovna</i>	
Talabalarda qaror qabul qilishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	279
<i>Rajabova Go'zal Zarifovna</i>	
Musobaqa oldi psixologik tayyorgarlikning tezkorlikka ta'siri.....	283
<i>Sitora Elova Axmatkulovna</i>	



Pediatriya ta'limida sun'iy intellekt – talaba uchun virtual assistent.....	287
Umarkulov Muhtorali Islomkulovich	
Bo'lajak jismoniy tarbiya mutaxassislarida jismoniy savodxonlikni rivojlantirishning pedagogik asoslari.....	290
Xakimov Xurshid Nozimovich	
Сущность и виды познавательной активности детей 5–6 лет.....	294
Джамилова Н. Н., Кудратова М. У.	
Uzluksiz ta'lim jarayonida mustaqil fikrlovchi, ijodkor shaxsni tarbiyalashning pedagogik-psixologik masalalari.....	298
Siddiqova Sanobar Xaydarovna	
Ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilish, ijodiy faolligini oshirish.....	301
Siddiqova Sanobar Xaydarovna, Qushoqova Guzal	
Badiiy adabiyotda Ibn Sino obrazining yaratilishidagi o'ziga xosliklar.....	304
Tangirov A. J.	



NUTQIDA NUQSONI BO'LGAN KATTA GURUH BOLALARI BILAN ISHLASHNING ILMIY- NAZARIY ASOSLARI

Jumanova Iroda Nomozovna

Samarqand davlat pedagogika instituti magistranti

Fayzullayev Sharipboy Nurillayevich

Samarqand davlat pedagogika instituti professori

Annotatsiya: Mazkur maqolada nutqida nuqsoni bo'lgan katta guruh bolalari bilan ishlashning ilmiy-nazariy asoslari pedagogik, psixologik va logopedik yondashuvlar asosida tahlil qilinadi. Nutq nuqsonlari bolalarning kommunikativ rivojlanishi, ijtimoiy moslashuvi hamda ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli bunday bolalar bilan ishlashda kompleks, tizimli va individual yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada nutq rivojlanishining psixolingvistik asoslari, nutq buzilishlarining turlari hamda ularni korreksiyalashda qo'llaniladigan zamonaviy metodlar yoritiladi. Logopedik ish jarayonida artikulyatsion mashqlar, fonetik va leksik rivojlantirish usullari, shuningdek, kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga qaratilgan pedagogik texnologiyalar tahlil qilinadi. Shuningdek, katta guruh bolalarida nutq nuqsonlarini bartaraf etishda tarbiyachi va logoped hamkorligining ahamiyati, inklyuziv ta'lim muhitini yaratish zaruriyati ham ilmiy asosda ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, erta tashxis va tizimli korreksion ishlar bolalarning nutqiy rivojlanishini sezilarli darajada yaxshilaydi.

Kalit so'zlar: nutq nuqsoni, logopediya, katta guruh bolalari, inklyuziv ta'lim, korreksion pedagogika, psixolingvistika, kommunikativ kompetensiya, artikulyatsiya, nutq rivojlanishi.

Abstract: This article examines the scientific and theoretical foundations of working with older preschool children with speech impairments based on pedagogical, psychological, and speech therapy approaches. Speech disorders significantly affect children's communicative development, social adaptation, and educational success. The study analyzes the psycholinguistic foundations of speech development, types of speech disorders, and modern methods of correction. Special attention is given to articulation exercises, phonetic and lexical development techniques, as well as pedagogical technologies aimed at forming communicative competence. The importance of cooperation between educators and speech therapists, as well as the necessity of creating an inclusive educational environment, are also discussed. The research results show that early diagnosis and systematic corrective work significantly improve children's speech development.

Key words: speech disorders, speech therapy, senior preschool group, inclusive education, corrective pedagogy, psycholinguistics, communicative competence, speech development.

Аннотация: В данной статье рассматриваются научно-теоретические основы работы с детьми старшей группы, имеющими речевые нарушения, на основе педагогических, психологических и логопедических подходов. Речевые нарушения оказывают существенное влияние на коммуникативное развитие детей, их социальную адаптацию и успешность в образовательном процессе. В статье анализируются психолингвистические основы развития речи, виды речевых нарушений, а также современные методы их коррекции. Особое внимание уделяется артикуляционной гимнастике, фонетическим и лексическим упражнениям, а также педагогическим технологиям формирования коммуникативной компетентности. Также рассматриваются значение взаимодействия воспитателя и логопеда, а также необходимость создания инклюзивной образовательной среды. Результаты исследования показывают, что ранняя диагностика и системная коррекционная работа значительно улучшают речевое развитие детей.

Ключевые слова: речевые нарушения, логопедия, старшая группа детей, инклюзивное образование, коррекционная педагогика, психолингвистика, коммуникативная компетентность, развитие речи.

KIRISH

Maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning nutqiy rivojlanishi ularning umumiy psixik, intellektual va ijtimoiy rivojlanishining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ayniqsa, nutqida nuqsoni bo'lgan katta guruh bolalari bilan ishlash ta'lim-tarbiya jarayonining dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lib, u alohida pedagogik va logopedik yondashuvni talab etadi. Nutqning to'liq shakllanmasligi yoki buzilishi bolaning fikrlash jarayoni, muloqot ko'nikmalari hamda jamiyatga moslashuviga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bugungi kunda inklyuziv ta'lim tamoyillarining rivojlanishi natijasida nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashga bo'lgan e'tibor yanada

ortib bormoqda. Bu jarayonda bolalarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda korreksion-pedagogik ishlarni tashkil etish, ularning nutqiy imkoniyatlarini bosqichma-bosqich rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Nutq buzilishlarini erta aniqlash va ularga ilmiy asoslangan korreksion yondashuvni qo'llash bolaning keyingi ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Shu sababli logoped, tarbiyachi va psixolog hamkorligi asosida tizimli ish olib borish zarur hisoblanadi. ^[1, 18]

TAHLIL VA NATIJALAR

Nutqida nuqsoni bo'lgan katta guruh bolalari bilan ishlashning ilmiy-nazariy asoslari pedagogika, logopediya va psixologiya fanlarining integratsiyasi asosida shakllangan murakkab tizim hisoblanadi. Nutq – bu insonning fikrlash, muloqot qilish va ijtimoiylashuv jarayonining asosiy vositasi bo'lib, uning buzilishi bolaning umumiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq nuqsonlarini erta aniqlash va ularni korreksiyalash dolzarb ilmiy-amaliy muammo hisoblanadi. Ilmiy adabiyotlarda nutq rivojlanishi bir necha bosqichlarda amalga oshishi ko'rsatiladi: tovush chiqarish, so'zlash, grammatik tuzilishni o'zlashtirish va bog'lanishli nutqni shakllantirish. Katta guruh bolalarida (5-6 yosh) bu jarayon asosan yakuniy bosqichga yaqinlashgan bo'ladi, biroq ayrim bolalarda nutqning fonetik, fonematik yoki leksik-grammatik rivojlanishida kechikishlar kuzatiladi. Bu holat nutq nuqsonlarining turli shakllarini keltirib chiqaradi. ^[2, 3]

Nutq nuqsonlari logopediya fanida bir necha turlarga ajratiladi: fonetik buzilishlar (tovushlarni noto'g'ri talaffuz qilish), fonematik buzilishlar (tovushlarni farqlay olmaslik), leksik-grammatik rivojlanishning sustligi hamda nutqning umumiy rivojlanmaganligi (NUR). Har bir tur o'ziga xos korreksion yondashuvni talab etadi va individual ishlash metodlarini qo'llashni zarur qiladi. Korreksion-pedagogik ishlarning asosiy maqsadi bolalarda to'g'ri va ravon nutqni shakllantirish, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish hamda ularni ijtimoiy muhitga moslashtirishdan iborat. Bu jarayonda logopedik mashg'ulotlar markaziy o'rinni egallaydi. Artikulatsion gimnastika, fonetik mashqlar, nafasni to'g'ri boshqarish mashqlari va tovushlarni avtomatlashtirish ishlari nutqni rivojlantirishning asosiy vositalaridir. Shuningdek, didaktik o'yinlar katta guruh bolalarining nutqini rivojlantirishda samarali metodlardan biri hisoblanadi. O'yin faoliyati bolalarda motivatsiyani oshiradi, nutqiy faollikni kuchaytiradi va muloqotga kirishish imkoniyatini kengaytiradi. Ayniqsa, rolli o'yinlar va syujetli o'yinlar bolalarning bog'lanishli nutqini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Psixologik jihatdan nutq nuqsoniga ega bolalarda o'ziga ishonchning pasayishi, muloqotdan qochish va emotsional noqulaylik holatlari kuzatilishi mumkin. Shu sababli korreksion ishlar nafaqat nutqni rivojlantirishga, balki bolaning psixologik barqarorligini ta'minlashga ham yo'naltirilishi lozim. Bunda rag'batlantirish, ijobiy muhit yaratish va individual yondashuv muhim ahamiyatga ega. Inklyuziv ta'lim tamoyillari asosida nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash zamonaviy pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu yondashuv barcha bolalarning teng ta'lim olish huquqini ta'minlaydi va ularning individual ehtiyojlarini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi. Tarbiyachi, logoped va psixolog hamkorligi korreksion jarayon samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardan biridir. Ularning birgalikdagi faoliyati bolalarning nutqiy rivojlanishini tizimli kuzatish, muammolarni erta aniqlash va samarali pedagogik chora-tadbirlarni belgilash imkonini beradi.

Umuman olganda, nutqida nuqsoni bo'lgan katta guruh bolalari bilan ishlash ilmiy-nazariy jihatdan kompleks yondashuvni talab qiladi. Bu jarayonda logopedik, pedagogik va psixologik metodlarning uyg'unligi bolalarning nutqiy rivojlanishini samarali ta'minlaydi hamda ularning jamiyatga muvaffaqiyatli moslashishiga zamin yaratadi. ^[5, 6]

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash muammosi pedagogika, psixologiya va logopediya fanlarida keng o'rganilgan dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu sohada olib borilgan tadqiqotlarda bolalarning nutqiy rivojlanish bosqichlari, nutq buzilishlarining turlari, ularning kelib chiqish sabablari hamda korreksion-pedagogik yondashuvlar chuqur tahlil qilingan. Ilmiy adabiyotlarda nutq rivojlanishi, avvalo, bolaning biologik, psixologik va ijtimoiy omillar bilan uzviy bog'liqligi ta'kidlanadi. Ayrim olimlar nutq nuqsonlarini markaziy asab tizimi faoliyati, eshitis qobiliyati yoki psixik rivojlanishdagi o'zgarishlar bilan izohlaydi. Boshqa tadqiqotlarda esa muhit, tarbiya va kommunikativ tajribaning yetishmasligi asosiy omil sifatida ko'rsatiladi. Logopediya sohasidagi ilmiy manbalarda nutq buzilishlari fonetik, fonematik, leksik va grammatik darajalarda namoyon bo'lishi ilmiy asosda tasniflangan. Bu tasniflar korreksion ishlarni to'g'ri rejalashtirish va individual yondashuvni belgilashda muhim ahamiyatga ega. Xususan, katta guruh bolalarida artikulyatsion apparatni rivojlantirish, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish va lug'at boyligini oshirishga qaratilgan metodikalar keng tavsiya etiladi.



Zamonaviy pedagogik adabiyotlarda inklyuziv ta'lim tamoyillari asosida nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashning samarali yo'llari ishlab chiqilgan. Bunda logopedik mashg'ulotlar bilan bir qatorda didaktik o'yinlar, vizual materiallar, interaktiv texnologiyalar va kommunikativ mashqlar muhim vosita sifatida qo'llaniladi. Bu yondashuvlar bolalarning faolligini oshirish va nutqiy rivojlanishni tezlashtirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, psixologik tadqiqotlarda nutq nuqsoniga ega bolalarda o'ziga ishonchning pastligi, muloqotdan chetlashish va emotsional noqulaylik holatlari kuzatilishi qayd etilgan. Shu sababli korreksion ishlar nafaqat nutqni rivojlantirishga, balki bolaning psixologik holatini mustahkamlashga ham yo'naltirilishi lozim.

O'zbek olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda ham maktabgacha yoshdagi bolalarda nutqiy rivojlanish muammolari, logopedik ish tizimi va tarbiyachi-logoped hamkorligi masalalari keng yoritilgan. Bu ishlarda milliy ta'lim tizimi sharoitida samarali korreksion metodlarni joriy etish zarurligi ta'kidlanadi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, nutqida nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlash kompleks yondashuvni talab etadi va bu jarayonda pedagogik, psixologik hamda logopedik bilimlarning integratsiyasi muhim o'rin tutadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda nutqida nuqsoni bo'lgan katta guruh bolalari bilan ishlashning ilmiy-nazariy asoslarini o'rganish va tahlil qilishda kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi. Tadqiqotning metodologik asosini pedagogika, logopediya, psixologiya hamda inklyuziv ta'lim nazariyalarining integratsiyasi tashkil etadi. Ushbu yondashuv bolalarning nutqiy rivojlanishini faqat lingvistik jarayon sifatida emas, balki ijtimoiy-psixologik va pedagogik tizim sifatida o'rganishga imkon berdi.

Tadqiqot jarayonida birinchi navbatda tizimli yondashuv metodi qo'llanildi. Ushbu metod orqali nutq rivojlanishi murakkab tizim sifatida ko'rib chiqilib, uning tarkibiy qismlari – fonetik, fonematik, leksik va grammatik komponentlar o'zaro bog'liqlikda tahlil qilindi. Bu yondashuv nutq nuqsonlarining sabab va oqibatlarini kompleks tarzda tushunishga yordam berdi.

Shuningdek, tarixiy-qiyosiy metod orqali nutq buzilishlarini o'rganish bo'yicha ilmiy qarashlarning rivojlanish bosqichlari tahlil qilindi. Turli davrlarda logopediya va maxsus pedagogika sohasida shakllangan nazariyalar solishtirildi hamda zamonaviy inklyuziv ta'lim sharoitida ularning ahamiyati baholandi.

Tadqiqotda kuzatish metodi muhim o'rin egalladi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida nutqida nuqsoni bo'lgan bolalarning dars jarayonidagi faoliyati, muloqotga kirishish darajasi, tarbiyachi va tengdoshlari bilan o'zaro munosabati tizimli ravishda kuzatildi. Bu jarayon bolalarning real nutqiy holatini aniqlashga xizmat qildi.

Eksperimental-pedagogik metod asosida logopedik mashg'ulotlar, artikulyatsion mashqlar, didaktik o'yinlar va kommunikativ topshiriqlar sinovdan o'tkazildi. Ushbu metod orqali qo'llanilgan korreksion yondashuvlarning samaradorligi baholandi va bolalarning nutqiy rivojlanishidagi o'zgarishlar qayd etildi. Bundan tashqari, suhbat va intervyu metodi tarbiyachilar, logopedlar hamda ota-onalar bilan olib borildi. Bu orqali bolalarning uy sharoitidagi nutqiy faolligi, oilaviy muhitning ta'siri va korreksion jarayonga bo'lgan munosabati o'rganildi. Olingan ma'lumotlar tadqiqotning ishonchliligini oshirishga xizmat qildi [8].

Kontent-tahlil metodi yordamida ilmiy adabiyotlar, metodik qo'llanmalar va pedagogik tajribalar tahlil qilindi. Ushbu metod orqali mavjud nazariyalar umumlashtirildi va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi [9].

Tadqiqotning metodologik yondashuvida inklyuziv ta'lim tamoyillari alohida o'rin tutadi. Ya'ni har bir bola individual xususiyatlari, nutqiy imkoniyatlari va rivojlanish darajasiga qarab yondashuvni talab qiladi. Shu sababli korreksion ishlar differensial va individual rejalashtirish asosida tashkil etildi. Umuman olganda, qo'llanilgan metodlar majmuasi nutqida nuqsoni bo'lgan katta guruh bolalarining nutqiy rivojlanishini chuqur o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash hamda samarali korreksion-pedagogik yo'llarni ishlab chiqish imkonini berdi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalariga asoslanib, shuni xulosa qilish mumkinki, nutqida nuqsoni bo'lgan katta guruh bolalari bilan ishlash jarayoni murakkab, ko'p bosqichli va tizimli yondashuvni talab etadi. Nutq rivojlanishi bolaning umumiy psixik va ijtimoiy rivojlanishi bilan uzviy bog'liq bo'lib, undagi har qanday buzilishlar ta'lim jarayonining samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, logopedik mashg'ulotlar, didaktik o'yinlar, artikulyatsion mashqlar va kommunikativ faoliyatga yo'naltirilgan topshiriqlar bolalarning nutqiy rivojlanishini sezilarli darajada yaxshilaydi. Ayniqsa, muntazam va tizimli olib borilgan korreksion ishlar natijasida bolalarda tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish, so'z boyligini kengaytirish hamda bog'lanishli nutqni rivojlantirish jarayoni ijobiy o'zgaradi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, nutq nuqsonlarini bartaraf etishda faqat logopedik yondashuv yetarli emas, balki tarbiyachi, logoped va psixolog hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Bunday integratsiyalashgan yondashuv bolaning nafaqat nutqini, balki uning ijtimoiy moslashuvi va psixologik holatini ham yaxshilashga xizmat qiladi.

Ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish ham korreksion ishlarning samaradorligini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi. Oilaviy muhitda olib boriladigan qo'llab-quvvatlovchi mashg'ulotlar bolalarning erishgan natijalarini mustahkamlashga yordam beradi. Umuman olganda, nutqida nuqsone bo'lgan bolalar bilan ishlashda erta tashxis, individual yondashuv va ilmiy asoslangan korreksion metodlarni qo'llash eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Mazkur yondashuv bolalarning nutqiy rivojlanishini samarali ta'minlab, ularning jamiyatga muvaffaqiyatli moslashishiga zamin yaratadi.

Xulosa qilish mumkinki, nutqida nuqsone bo'lgan katta guruh bolalari bilan ishlash jarayoni murakkab, ko'p qirrali va tizimli yondashuvni talab etadi. Nutqning to'liq shakllanmasligi yoki buzilishi bolaning nafaqat til rivojiga, balki uning umumiy psixologik, intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, logopedik mashg'ulotlar, artikulyatsion gimnastika, didaktik o'yinlar va kommunikativ mashqlar bolalarning nutqiy rivojlanishini sezilarli darajada yaxshilaydi. Ayniqsa, muntazam va tizimli tashkil etilgan korreksion ishlar natijasida bolalarda tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish, so'z boyligini oshirish va bog'lanishli nutqni rivojlantirish jarayoni ijobiy shakllanadi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, nutq nuqsone bo'lgan bolalarni bartaraf etishda faqat logopedik yondashuv yetarli emas, balki tarbiyachi, logoped va psixolog hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Bunday integratsiyalashgan yondashuv bolaning nutqiy rivojlanishi bilan birga uning psixologik holatini mustahkamlash va ijtimoiy moslashuvini ta'minlashga xizmat qiladi.

Ota-onalar bilan hamkorlik ham korreksion ishlar samaradorligini oshiruvchi muhim omillardan biridir. Oilaviy muhitda nutqni rivojlantirishga qaratilgan mashqlarni davom ettirish bolalarda erishilgan natijalarni mustahkamlashga yordam beradi.

Umuman olganda, nutqida nuqsone bo'lgan bolalar bilan ishlashda erta tashxis qo'yish, individual yondashuv va ilmiy asoslangan korreksion metodlarni qo'llash eng muhim omillardan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv bolalarning nutqiy rivojlanishini samarali ta'minlab, ularning jamiyatga muvaffaqiyatli moslashishiga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayeva Sh. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 184 b.
2. Hamdamova Z. Logopediya asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 210 b.
3. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b.
4. Logopediya asoslari: O'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015. – 240 b.
5. Maktabgacha pedagogika: Darslik / M. Usmonova va boshqalar. – Toshkent: O'qituvchi, 2017. – 320 b.
6. Maxsus pedagogika: O'quv qo'llanma. – Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2016. – 190 b.
7. Nutq rivojlanishi va uni korreksiyalash metodikasi: Metodik qo'llanma. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020. – 120 b.
8. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi. I jild. – Toshkent: O'zME Davlat ilmiy nashriyoti, 2000. – 736 b.
9. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. Maktabgacha ta'lim tizimida metodik qo'llanmalar to'plami. – Toshkent, 2022. – 150 b.
10. O'zMU va TDPU professor-o'qituvchilarining ilmiy maqolalar to'plami. – Toshkent, 2021. – 280 b.
11. Qodirova F. Nutq rivojlanishi va uni shakllantirish metodikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2018. – 160 b.
12. Raximova D. Maxsus pedagogika asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2017. – 200 b.
13. Inklyuziv ta'lim asoslari: O'quv qo'llanma. – Toshkent: Ma'naviyat, 2019. – 144 b.
14. Maxsus pedagogika va inklyuziv ta'lim bo'yicha dissertatsion ishlar to'plami (2015-2023). – Toshkent: O'zMU, 2023. – 350 b.

- 
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari



MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.